

Bucovina. Din nou despre Andrei Popovici

Mircea A. DIACONU

Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava

mircea.a.diaconu@gmail.com

Abstract: This article reopens the discussion on Andrei Popovici, the village priest in Udești, who was the focus of one of our previous studies on Bukovina, published in Meridian Critic (Diaconu 2018). This rereading is based on the discovery of a text written by V. Simiganovschi, himself a priest in Udești between 1908-1936, in which he wanted to reveal what he called “the mythology” created around this emblematic figure. However, a close analysis of the facts and contexts calls into question V. Simiganovschi’s hypothesis and allows for new interpretations of priest Andrei Popovici’s decision to not make a formal oath of allegiance to the Austrians in 1777. Moreover, the whole anecdotal evidence also highlights certain particularities of the Bukovinian spirit, which no longer fits common stereotypes.

Keywords: *Bukovina, Andrei Popovici, Ion Grămadă, V. Simiganovschi, multicultural.*

Ceea ce îmi propun în studiul amplu căruia paginile de față îi aparțin este, fără doar și poate, o utopie, și anume să reconstitui, din frânturi, din ipostaze disparate, din secvențe, multe dintre ele incompatibile, o lume dispărută: Bucovina, puzzle infinit. Nu voi insista aici asupra dificultăților de metodă pe care încerc să le depășesc. Este evident însă că detaliile acestei lumi sunt nu o dată contradictorii și, tocmai de aceea, relevante; însumând faptele, articulezi un câmp de tensiuni, nu unul de convergență, unul de dispute, nu unul de solidaritate. Deși identitatea e manifestată în diferite forme, există, totuși, un stereotip convergent: Bucovina ca spațiu ideal, pe care îl proiectează înainte de toate nostalgia. Să fie aceasta singura cauză? Să fie Bucovina un topos paradisiac?

Într-o astfel de dificultate (cum să stabilești linii de forță pe un teren al divergențelor?), îți rămâne doar soluția să înregistrezi imagini, fapte, reprezentări, atât de diferite între ele încât să nu mai poată fi privite și interpretate unilateral și să nu slujească unor, implicite sau explicite, frustrări ori revendicări și nici unor stereotipii. Abia după aceea se poate spera la o sinteză. În fapt, poziția mea nu este a unui sceptic. Cred că e important să lăsăm obsesia adevărului undeva în urmă pentru a ne bucura de locuirea într-un timp pierdut, de recuperarea lui. Paginile următoare – pledoarii de context, ele însele – sunt scurte incursiuni, ilustrative,

pentru ceea ce se poate numi „problema națională” din Bucovina. Părintele Andrei Popovici din Udești face parte din această lume greu de sistematizat.

Așadar, așa cum se întâmplă în general¹, am considerat refuzul preotului Andrei din 1777 de a depune jurământul de credință față de autoritățile austriece ca fiind expresia rănitelor sentimente de apartenență la Moldova amputată (cf. Diaconu 2018). Nu e posibil însă ca reacția lui să se explice prin (sau mai ales prin) credința față de Dumnezeu? Nu cumva la mijloc este identitatea creștină a preotului, nu cea etnică sau „națională”?! La o lectură nu atentă, ci pur și simplu onestă și corectă, cuvintele lui au această semnificație: preotul Andrei spune că *nu cunoaște alt jurământ decât acela care stă scris în Sfânta Scriptură*. În același timp, nu-i deloc imposibil ca lezarea devoțiunii față de Dumnezeu să mascheze totuși opoziția față de austrieci, a căror experiență, venind el, cum vom vedea, din Ardeal, o avea. La fel de legitimă, ipoteza poate fi susținută de câteva argumente pe care le voi supune atenției. În tot cazul, cum lucrurile sunt complicate, cred că orice simplificare într-o direcție sau alta trădează adevărul.

Înainte de orice altceva, să ne întoarcem însă la sursa primă, scena povestită de Ion Grămadă în „schița istorică” intitulată *Jurământul Țării la 1777* din volumul *Din Bucovina de altă dată. Schițe istorice* (1911). Ca și cum ar consemna faptele, cu viziune de scenarist, Ion Grămadă detaliază:

„Pretutindeni s-a făcut jurământul în liniște, numai în Uidești, un sat lângă Suceava, s-a răscolat *popa Andrei* și a răscolat poporul împotriva stăpânirii. Sublocotenentul Iohann Dorfmeister povestește, în raportul său cu data, din Sf. Ilie, 4 octombrie 1777, că, adunându-se poporul din Uidești în ograda bisericii, popa Andrei n-a voit să intre în biserică și, de aceea, a fost dus pe sus înăuntru de către un husar. Poporul, tulburat tare, intră în sfântul locaș ca să vadă ce se va face cu popa Andrei, care stătea, acum, lângă altar, cu mâinile împreunate.

Deodată se făcu tăcere adâncă în biserică și talmaciul începu să citească jurământul.

Poporul asculta dus pe gânduri, în vreme ce popa Andrei, cuprins de o întristare mare, pleca mereu capul, mai jos, tot mai jos, ca și cum l-ar fi apăsât o greutate uriașă. Când îi veni rândul să depună jurământul, ridică capul în sus, păși încet în sfântul altar, de unde se întoarse cu Sfânta Scriptură în mână, pe care o arătă ofițerului împărătesc, zicând cu glas puternic că *el nu cunoaște alt jurământ decât acela care stă scris în Sfânta Scriptură* și pe care a trebuit să-l jure ca preot, pentru întâia și cea din urmă dată.” [Grămadă, 2002: 198-199]

Nu știm cât din adevărul scenei îi aparține lui Ion Grămadă și cât sublocotenentului Dorfmeister, al cărui raport Ion Grămadă precizează că l-a citit, din care e posibil nu doar să fi preluat informații, ci să și citeze masiv, fără să marcheze grafic faptul. Dacă am fi istorici, nici n-ar trebui să ținem cont de

¹ Ion Nistor precizează că popa Andrei din Udești ar fi refuzat să jure credință pentru noua stăpânire, trecând cu enoriașii săi în Moldova [cf. Nistor, 1991: 64]. Aceeași idee, la Iacobescu, 1993: 84.

„schița” lui Grămadă, ci ar trebui să mergem la sursă. Cum faptul e puțin posibil, atunci măcar să precizăm că Ion Grămadă e un intermediar; ba mai mult, unul căruia nu-i lipsesc intențiile literare. Prin urmare, preia ei literal textul din raportul austriacului Dorfmeister? Intervine în el? Este perspectiva lui Dorfmeister la fel de senină ca aceea din textul lui Ion Grămadă? Nu vom ști probabil niciodată. În tot cazul, toată schița este realizată parcă din perspectiva unui martor care înregistrează, se amuză, vede detaliile, știe să focalizeze imaginea pe scene pitorești, chiar dacă uneori inventarierea exhaustivă și riguroasă lasă loc unei atitudini subiective. Părerea mea este că Ion Grămadă nu trădează originalul; oricum, nu la nivel factologic, poate nici stilistic. Cu toate acestea, există un stil al lui, pe care-l putem reconstitui prin compararea acestui text cu celelalte din același volum, cu *Serafim Cărășel*, cu *Un congres al „Sf. Alianțe” la Cernăuți (1823)*, ori cu *De prin anii 1848 și 1849*. Puțină ironie, tăietura exactă a frazei, o anume detașare care-l înobilează (în condițiile în care momentul ar fi putut stârni reacții vitriolante), iată-l pe Ion Grămadă. Dar tocmai aceste date ar putea defini notația sublocotenentului austriac, pe care o putem bănuși ca fiind distantă. De ce-ar fi angajată afectiv? Așa încât ești tentat să crezi, totuși, că perspectiva nu e a lui Ion Grămadă, ci a unui martor străin care vede și înregistrează faptele. E elocventă o scenă precum următoarea:

„Vestea despre omagiu a fost răspândită în toată țara și, de aceea, a venit o mulțime mare de oameni la Cernăuți. Pentru îndestularea acestor suflete, s-au aruncat, de pe balconul arcului de triumf, bani noi galițieni de câte 15 creițari, în sumă de 760 coroane, iar ca să nu se iște scandaluri, fură depărtați jidovii cei lacomi. După aruncarea banilor, începu să cânte muzica și să se împartă poporului vin și mâncare. Pe dâmbul pe care se afla magazinul, se înălțau patru schele, cu câte patru stâlpi ascuțiți, împodobiți cu cordele, iar deasupra, pe schele, erau cele două antale mari, de câte 150 vedre de vin moldovenesc, cărora li s-a dat cep. Curgea vinul ca dintr-un izvor, iar lumea îl lua cu cofele, cu cănile, cu ulcelele și cu pumnii (...)” [Grămadă, 2002: 206-207]

Dar anumite notații îi aparțin, fără doar și poate, lui Ion Grămadă:

„După masă, începură boierii moldoveni, în chiote vesele, să joace în piață, într-un mare cerc, bătrâne și frumoase jocuri moldovenești, cum nu mai văzuseră străinii prin țările lor...(..).

Nici jocul nu a lipsit în seara aceea: în locuința guvernatorului împăratec era bal pentru magnații poloni și ardeleni. Boierii moldoveni, despărțiți de subțiraticii străini, jucau jocuri de-ale lor în sala cea mare, unde puteau să-și facă cheful după obiceiul țării, sărind și chiuind în voie.

Mazilii și ruptașii petreceau în magazinul cel nou, iar prostimea afară, pe când jidovii se învârteau și ei într-o colibă de crengi, făcută anume pentru dâșii. Abia aici li s-au împărțit și lor bani.” [Grămadă, 2002: 206-207]

Aș fi ipocrit să spun că ceea ce mă interesează nu e pitorescul ori reconstituirea faptelor; totuși, dincolo de fapte, cui poate să-i aparțină o astfel de reprezentare: sublocotenentului austriac sau istoricului/scriitorului român? De ce să nu credem că presupusa rigoare a austriacului (raportul lui era, în fond, un document oficial, așa încât stilul trebuia să fie rece administrativ) va fi contaminat chiar scrisul lui Ion Grămadă? E un bun prilej acesta să supun atenției o altă versiune asupra evenimentelor care-l au în centru pe preotul Andrei, a cărei analiză poate să releve, pe lângă atmosfera bucovineană, și ceva din cauzele reacției lui, asupra cărora insistam ceva mai devreme. Despre ce e vorba?

În *Condica cronicală* a parohiei Udești din 1890 – acesta este probabil anul începerii condicii –, V. Simiganovschi, preotul paroh, denunță pe 15 oct. 1936 ceea ce el numește „toată mitologia creată în jurul preotului Andrei Popovici și a familiei lui”, invocând spusele nonagenarului protoiereu Nicolai Bacinschi, din 1908, care ar fi și murit în acel an. Iar Nicolai Bacinschi știa faptele de la moșul (*id est* bunicul) său, care ar fi fost pur și simplu coleg cu Andrei Popovici la școala din Suceava, cu puțină vreme înainte de anexarea Bucovinei. Așadar, o succesiune de *palavre* care pun sub semnul îndoielii nu atât adevărul faptelor care-l au în centru pe preotul Andrei (așa cum ele erau cunoscute din Ion Grămadă), ci semnificația lor.

Dincolo de tot ce decurge de aici (lucruri asupra cărora voi insista), e interesant și următorul fapt: suntem tentați să tratăm drept adevăr notele unui sublocotenent austriac, transformate de un prozator bucovinean în artă; dar nu putem decât să suspectăm ca fiind calomnioasă versiunea unui preot român din Bucovina, care, în ajutorul pledoariei sale, apelează la versiunile unor colportori (mai mult, la mare distanță de timp una de alta), în condițiile în care consemnarea faptelor, așa, prin intermediari, nu are nici o relevanță artistică.

Voi explica puțin mai încolo contextul îndoielilor referitoare la preotul Andrei. Deocamdată, să prezentăm cealaltă versiune asupra faptelor. Citat de V. Simiganovschi (dar e vorba despre reproducerea unor vorbe, nu a unui text), Nicolai Bacinschi² ar fi spus:

„Tradiția auzită de mine că într-o duminică, pe când Andriuță a lui Gheorghe a Popei slujia în biserica din Uidești, a venit o comisie de la stăpânirea militară din Suceava, cu câțiva români ardeleni, continuă istoria lui.

Andriuță, din sfântul altar, unde slujea, cunoscând veștile care circulau despre dânsul, la sfârșitul slujbei, în plin ornat, cu crucea și Evanghelia la pept, a ieșit din biserică, unde comisia se retrăsese și-l aștepta, și a zis poporului prezent: Eu, oameni buni, nu pot jura decât pe cruce și pe evanghelie. Domnii iște ce-i vedeți vreau să ceară de la noi și de la mine să jurăm noului stăpân

² În 1896, Nicolai Bacinschi era protoiereul Sucevei [cf. Morariu, 1998: 95]. Mai mult, sunt aici și câteva date care l-ar putea discredită: „În mai 1897 soția mea s-a dus la băieții noștri la Suceava și, întâlnindu-se în dughiana românului Mihail Ilnițchi cu parohul Constantin Berariu din Liteni, acesta i-a spus că protopopul districtului, Bacinschi din Ilișești, susține că eu cu greu voi căpăta parohia Pătrăuți, deoarece nu iau nimic de la paroheni, va să zică stric parohia.” [Morariu, 1998: 128]. Ce-i drept, acuzațiile acestea implicite nu exclud posibilitatea ca mărturiile lui despre Andrei Popovici comunicate lui V. Simiganovschi să fie corecte.

care a intrat în țară. După aceste cuvinte rostite cu glas tare, a plecat îmbrăcat în ornate și mai mult nu s-a văzut prin Udești.

Comisia sosită la fața locului, alarmată fiind de veștile din Suceavă și împrejurimi, ca să-l iaie cu sine pentru o anchetă, a preferat să-l lase în pace, ca să nu producă scârbă și poate și un scandal.” [Udișteanu, 2005: 243]

Evident, Nicolai Bacinschi nu e prozator. Bunicul care i-ar fi povestit faptele și care ar fi fost coleg de școală cu Andrei Popovici chiar în anii 1774-1775³, nici atât. Nu e prozator nici V. Simiganovschi, care notează totul, din amintiri, în 1936. Ce-i drept, arta literară nu e obligatoriu o probă de adevăr; aici, însă, ce nu e artă e calomnie sau e susceptibil de a fi calomnie. Pe de altă parte, nu va fi fiind această versiune un fel de imagine simplificată, detrunchiată și, în efectele ei, răsturnată a celei oferite de Ion Grămadă încă din 1911? Ciudat și relevant e faptul că V. Simiganovschi nu-și invocă precursorul ca și cum n-ar fi citit „schița” lui Ion Grămadă; vorbește doar despre „legenda” preotului Andrei, pe care, înainte de a muri (textul e scris, repet, în octombrie 1936; Simiganovschi avea să moară în acel an⁴), își propune s-o demistifice.

Puțin probabil ca V. Simiganovschi să nu fi cunoscut cartea lui Ion Grămadă, din 1911. Am în vedere înainte de toate natura intelectuală a preoților din Bucovina și ideea națională implicită slujită de el în 1889, când publica *Un sfat prietenesc. Ceva despre starea poporului nostru și despre modul îmbunătățirii acesteia. Unele povețe economice* (Cernăuți, Tipografia arhiepiscopală, Editura Librăriei Romuald Schally). Să nu uităm însă sfârșitul dramatic al lui Ion Grămadă care-l proiectează și pe el în legendă; după ce trece clandestin în România, se înrolează voluntar pe front pentru a fi ucis de o explozie, la Cireșoiaia, pe 27 august 1917. Mai mult, în iunie 1926, rămășițele-i pământești au fost reînhumate în cimitirul orașului Suceava – presa bucovineană a relatat evenimentul pe larg –, iar de la Suceava la Udești, unde Simiganovschi era preot, sunt poate ceva mai mult de 10 km. În acest condiții, cum să ne explicăm faptul că Simiganovschi ignoră total textul lui Grămadă, o referință obligatorie? Să fi crezut pur și simplu că faptul e irelevant? Cred mai degrabă că, pentru a putea cu adevărat să deconspire ceea ce el numește legenda creată în jurul preotului Andrei, are nevoie să arate că aceasta este, cum spune, produsul „postumilor săi cosângeni” [apud Udișteanu, 2005: 238]. Premisa întregului text este însă aceea că „adevărul și faptele reale se denaturează de oameni cu sufletul suspect” [apud Udișteanu, 2005: 238], iar

³ Informație credibilă (de unde s-ar fi putut deduce cu aproximație data nașterii lui Andrei Popovici) e deconspirata cel puțin ca incertă în „spița neamului” (a se citi arborele genealogic) prezentă în Dugan-Opaiț [2015: 98], unde citim: „Anul nașterii și al morții necunoscut”; aflăm, în schimb, că ar fi avut un fiu, Vasile, paroh la rândul lui în Udești, care s-ar fi născut în 1755 (m. 1825). Așadar, deocamdată, cel puțin informații contradictorii.

⁴ Cf. Satco, Niculică [2018]. Se născuse în 1863, la Capu Codrului [cf. și Dugan-Opaiț, 2015: 172]. În Udișteanu, în lista preoților care au slujit la altarul din Udești, apare doar informația că în 1936 a fost pensionat de la parohie. Aș preciza că după 1936, pentru câteva luni va deveni preot Alexandru Băițan, apoi, din 1938 până în 1959, Octavian Burac. Informația e necesară când aflăm, din lista oamenilor „cu carte” din Udești, că a existat un Valeriu Simiganovschi, fiul lui Vichentie și al Virginei, licențiat în teologie, preot. Deși „legenda” din condica cronicală e semnată V. Simiganovschi, putem afirma cu siguranță că e vorba despre Vichentie, nu despre Valeriu, fiul său, despre care nu știm unde a fost paroh. Cu certitudine, însă, nu în Udești.

urmașii preotului Andrei Popovici stau sub această acuzație. El își propune să arate că neamul Popovicenilor e blestemat, iar blestemul s-ar fi împlinit prin faptul că descendenții lui, „cu toată bogăția moștenită din moși-strămoși, astăzi trăiesc în neagra mizerie și din cauza minorității intelectuale, azi nu se bucură între poporul agricultor de aceeași considerație pe care voiau să și-o asume în baza progenerurii” [apud Udișteanu, 2005: 244]. Evident, multe din afirmațiile de mai sus sunt pur și simplu mincinoase și manipulatorii. Or fi fost săraci urmașii săi, mulți dintre ei preoți la Udești? Aparțin ei unei „minorități” intelectuale? Afirmațiile sunt, evident, departe de adevăr. În 1936, când scrie acest „denunț” în condica cronică, unul dintre urmașii preotului Andrei, Eusebie Popovici, acum pensionar, era membru al Partidului Național Liberal. Fusese în două rânduri primar al Sucevei (1918-1919, 1926-1927), fusese membru în Parlamentul României în perioadele 1920-1921, 1926-1927, scrisese monografia Liceului „Ștefan cel Mare” din Suceava, era unchiul lui Traian Popovici, viitor primar al Cernăuților, frate cu Dori(medont) Popovici, el însuși figură magistrală a Unirii, om politic important în anii interbelici. Elocventă „spița neamului” din Dugan-Opaiț [2015: 98]. Într-un articol mai nou despre el, citim: „Eusebie Popovici, care timp de 40 de ani a fost luminătorul spiritual al românilor din Bucovina, a rămas în istoria Sucevei ca un vrednic primar, distins profesor și un apostol al românismului” [Papuc, 2012]. Motive serioase să nu fie înghițit.

În aceste condiții, cu tot caracterul lui inefficient – din moment ce condica parohială nu era un document public –, e important să vedem contextul acestui „denunț”. Îl precizează V. Simiganovschi spre sfârșitul textului:

„Cauzele care m-au determinat să aduc și să înscriu în condică critica legendei «Popa Andrei», creată în Udești de unii din descendenți pentru a-și crea o fațadă, este că am reprobato scrierea Popei Andrei în depticul capelei eroilor din Udești între eroii neamului și precum și faptul că acei ce vreau să se spoiască cu legenda m-au condamnat pentru că am reprobato înscrierea lui între eroii neamului căzuți pe câmpul de luptă.” [apud Udișteanu, 2005: 244-245]

Așadar, în 1936, V. Simiganovschi ar fi refuzat includerea numelui lui Andrei Popovici în dipticul de pe capela eroilor din Udești, nedând satisfacție urmașilor lui. Cu siguranță că la mijloc vor fi fost dispute politice sau poate personale și e posibil ca presa bucovineană din 1936 să fi consemnat întâmplarea. Vorbind despre suspiciunile care planau printre colegii lui Andrei Popovici referitoare la faptul că ar fi ajuns preot fără să-și fi finalizat, după tipic, studiile, bunicul lui Nicolai Bacinschi ar fi spus: „Pizma, o patimă foarte rea, adeseori descoperire mari nelegiuiri, ca de exemplu cazul cu preoția lui Andriuță la Udești” [apud Udișteanu, 2005: 243]. Să fie cu adevărat acesta comentariul lui? Să fie al lui Nicolai Bacinschi? De ce nu, cum tind să cred, al lui V. Simiganovschi? În tot cazul, ideea este surprinzătoare, fiind parcă un fel de justificare de sine. Altfel spus, pizma nu e de tot de condamnat din moment ce poate scoate la lumină un adevăr ascuns. Nu-i vorbă, discutând despre „geniul și

însușirile națiunii”, primul guvernator al Bucovinei, generalul Gabriel von Splény, nota în raportul său din 1775: „Zgârcenia lor înnăscută atrage după sine invidia.” [Splény, 1998: 59]

Ce mi se pare relevant este că, în 1936, Simiganovschi regretă parcă Bucovina austriacă. În cuvintele lui, bătrânul Bacinschi ar fi spus:

„Intrând nemții în Suceava, și în ținuturile ocupate de ei, au început a face noi rânduiești, nu cu asprime, ci totdeauna numai cu binele. Cărturarii ardeleni din armata ungară, care se găseau în stăpânirea militară adusă în țară, vorbeau cu poporul de la țară, cu târgoveștii de la oraș și cu fiecare om, foarte frumos și blând, așa că la intrarea lor în țară nu a făcut mare scârbă.” [apud Udișteanu, 2005: 241]

Apoi:

„După ce nemții austrieci au cuprins țara și au sporit a face într-însa rânduială, au început a se înmulți în Suceava și în alte orașe sub regimul militar austriac români ardeleni cărturari. Au venit și preoți de altă lege, de cum era acea (*sic!*) pravoslavă în Moldova.” [apud Udișteanu, 2005: 242]

Atitudinea lui V. Simiganovschi față de refuzul preotului Andrei Popovici de a depune jurământul e formulată însă explicit cu altă ocazie. Deși, cum vom afla din arhim. Dionisie Udișteanu, mormântul preotului Andrei e în Udești, iar pentru refuzul său se pare că, revenind în Bucovina, va fi fost întemnițat la Lwow, Simiganovschi spune că, urmat de udeșteni, preotul s-ar fi stabilit undeva în județul Baia. Putem accepta că e posibil să nu fi știut aceste lucruri. Concluzia trebuie însă cunoscută:

„Deci nimbul că a părăsit comuna ca să nu jure nemților, cum îl interpretează descendenții neamului său de azi, nu se prea bucură de o mare strălucire, când ne gândim la cuvintele Domnului: «Dați lui Dumnezeu ce se cuvine lui Dumnezeu și împăratului ce se cuvine împăratului» (Matei 22.21).” [apud Udișteanu, 2005: 244]

Aici, poziția lui V. Simiganovschi este foarte clară. Preotul Andrei Popovici nu e inclus în dipticul capelei eroilor pentru că, în viziunea lui, decizia acestuia de a refuza depunerea jurământului este eronată. Preotul Andrei ar fi trebuit să accepte supunerea față de Casa de Habsburg, abia așa respectând principiul formulat în Noul Testament. Și nu numai atât. Tocmai pentru că ar contrazice perceptul biblic, imaginea preotului Andrei în conștiința poporului ar fi una defavorabilă. Ca și în cazul „pizmei” devenite o calitate, și teza Noului Testament e folosită, deformat, în scop propriu. Să fi fost toate acestea generate de evoluția politică din perioada interbelică? De conflicte personale care cereau o justificare nobilă? În tot cazul, nu-i deloc imposibil ca Simiganovschi să fie pur

și simplu un nefericit detractor, iar ipotezele lui, simple calomnii, consecința invidiei ori poate a angajărilor politice de tot felul.

De altfel, V. Simiganovschi avansează ipoteza că refuzul lui Andriuță de a depune jurământul are drept scop atenuarea „veștilor (compromițătoare, n.n.) care circulau despre dânsul”. Cu o astfel de atitudine, tânărul preot ar fi vrut poate să-și arate tăria credinței și să contracareze acuzațiile, care stăteau pe buzele tuturor, că n-ar fi terminat studiile care să-i permită să devină preot. În realitate, atitudinea preotului Andrei Popovici putea să aibă în spate puternice conotații identitar etnice. Dacă tatăl său plecase din Ardeal în Moldova, ca atâția alți români ardeleni (să nu uităm că răscoala lui Horia, Cloșca și Crișan va avea loc în 1784), înseamnă că știa, tangențial măcar, ce înseamnă autoritara administrație austriacă. Sub masca credinciosului (adevărat sau, cum sugerează Simiganovschi, ipocrit, teatral) s-ar fi putut ascunde, de fapt, un român lezat în libertățile lui individuale. Prin urmare, tocmai acest text calomniator ne poate ajuta să descifrăm ceva din personalitatea preotului Andrei Popovici.

Și acum putem să cităm fragmente din textul lui Simiganovschi din *Condica cronicală* a parohiei Udești, pentru a vedea cum încearcă el să denunțe „toată mitologia creată în jurul preotului Andrei Popovici și a familiei lui”. Când, în 1908, nonagenarul Nicolai Bacinschi află că V. Simiganovschi va fi numit paroh în Udești, i-ar fi spus:

„Domnule, aceasta este nenorocirea D-tale! Udeștiul este un grozav furnicar de intrigi, toarse de oameni foarte răi. Din această cauză vizitația mea canonică în parohia Udești pentru mine era o încercare de moarte. Popovicenii, preotul și dascălul, în fiecare an mă molestau cu pârlile lor reciproce.

Amândoi asemenea egoiști, asemenea de răzbunători, nu încetau de a se învinui unul pe altul. De aceea, când Temistocle Vorobchievici a sosit la Suceava paroh și a fost ales vicar protopresviterial, eu i-am predat sectorul decanatului Suceava, până la Chilișeni, ca el să aplaneze certurile între neamurile sale, ca ginere al parohului Vasile Popovici.” [apud Udișteanu, 2005: 238]

Când aflăm însă că preotul Vasile Popovici lasă prin testamentul redactat în 1907 bisericii mai multe parcele în suprafață de 302 prăjini, jumătate din veniturile anuale de pe aceste parcele fiind destinate unor slujbe religioase pentru sufletul său („Maslu la 6 săptămâni” și „în fiecare an în ziua morții sale câte un parastas”), iar jumătate, „să fie întrebuințată pentru ajutorarea copiilor din școala primară din Udești, în fiecare an. Ajutorul copiilor din școala primară din Udești va fi fixat de preotul parohiei în înțelegere cu directorul școlii primare din Udești” [apud Udișteanu, 2005: 236], imaginea noastră se schimbă radical. Paradoxal este că cel care ar fi trebuit să se ocupe de acest ajutor era probabil chiar Simiganovschi.

Mai mult, ar fi precizat Nicolai Bacinschi, asupra neamului Popovicenilor ar fi planat „un mare blestem dumnezeiesc” [Udișteanu, 2005:

239]: preotul Andrei ar fi fost, după cum își amintește detaliat că i-ar fi spus moșul său, preot la Bălcăuți, fiul unui bandit la drumul mare:

„Iată istoria acestei pacoste. În vechime, înainte de anexarea Bucovinei la Austria, la noi în țară, pentru pregătirea tinerilor spre starea preoțească era la Biserica Sf. Ioan din Suceavă o școală catihetică. În acel timp, de care ne este vorba, școala era condusă de un arhimandrit foarte învățat, cu numele Bolohan, care era fratele mamei mele. În acea școală se pregăteau băeți de preoți, de negustori și de boeri cucernici, care știau bine ceti, scrie și ceva a socoti. Aici ei învățau catehismul, tipicul rânduielilor bisericești și scrierea frumoasă, pe care în acele vremuri se punea multă greutate. (...)

Într-o zi, seara târziu, portarul mănăstirii anunță pe cineva numit Gheorghe al Popei. La aprobarea de intrare a străinului, a intrat înăuntru un bărbat zdravăn, îmbrăcat în cisme ungurești, pantaloni de aba, asemenea ungurești, cu un brâu verde încins, după care se vedeau pistoale și iatagane. Pe deasupra avea o manta secuiască și o căciulă românească. A sărutat unchiului arhimandrit cuviincios mâna și scoțând de după brâu o punguliță i-a înmânat-o zicând: «Vuicule, primiți Vă rog un sărindar și Vă rugați ca Dumnezeu să-mi blagoslovească calea și să mă ajute încotro mă pornesc». Apoi a plecat.

Și-a mai făcut apariția de câteva ori aducând unchiului pastramă de cerb, miere și alte daruri mici ca mulțămită pentru efectul rugii sale. Pe atunci și bandiții erau pioși și înaintea fiecărei lovituri ce vroiau s-o deie, se rugau lui Dumnezeu și plăteau pe la mănăstiri sălindare.” [apud Udișeanu, 2005: 240]

Așa se face că, la una din vizitele ulterioare, acest Gheorghe al Popei aduce cu sine „un băetan, cam de 20 de ani”, spunându-i arhimandritului să-l facă popă:

„i-a înmânat o pungă de bani, a depus la magazie două sănii de merinde: făină de grâu, pastramă, slănină, haine și schimburi. (...). Băiatul Andriuță era cuviincios, știa frumos să cânte cântece haiducești; cetia foarte bine ciaslovul și psaltirea și avea o scriere foarte frumoasă, așa fel încât după scurt timp unchiul arhimandrit îl luă la cancelarie la scris, căci lui îi tremura mâna de bătrânețe.” [apud Udișeanu, 2005: 240-241]

Dar la aflarea veștii că în țară vor intra „nemții austrieci”,

„Andriuță al nostru a dispărut fără să deie cuiva de știre. În zadar noi, elevii școlai, și portarul l-am căutat prin oraș și prin sate, pe unde adese ieșeam în zile de sărbători, cu învoirea unchiului arhimandrit.” [apud Udișeanu, 2005: 241]

Astfel,

„intra ră nemții în Suceava, și în ținuturile ocupate de ei, au început a face noi rânduieli, nu cu asprime, ci totdeauna numai cu binele. Cărturarii

ardeleni din armata ungară, care se găseau în stăpânirea militară adusă în țară, vorbeau cu poporul de la țară, cu târgoveții de la oraș și cu fiecare om, foarte frumos și blând, așa că la intrarea lor în țară nu a făcut mare scârbă.” [apud Udișeanu, 2005: 241]

În fine, bunicul lui Nicolai Bacinschi ar fi finalizat școala din Suceava și ar fi plecat pentru o lună la Iași, la Mitropolia Iașului, cum erau reglementările în vigoare, „cu taxa în mână de 100 de galbeni”, „pentru sfințire”, vreme în care

„Gheorghe al Popei (...) cu banda lui, care dispoia pe evrei și greci, își făcuse meșteșugul de a câștiga bani de la negustorii călători pecare îi ocrotea; și pe unii din tovarășii săi îi trimitea cu caravanele până la Iași, ca să le ocrotească de bandiții cei ordinari; așa fel el câștiga bani mulți, în aur și argint, de la neguțătorii galițieni, pe o cale mai nobilă decât bandiții ordinari, care adeseori și ucideau pe călători.” [apud Udișeanu, 2005: 242]

În cele din urmă, „Știrea adusă de unii din Suceavă că Andriuță al nostru ar fi preot în Udești a uimit pe toți tovarășii noștri care știau prea bine că el a fost în școală numai un an și jumătate și fără diplomă nu putea fi preot.” [apud Udișeanu, 2005: 243]

Așadar, Andrei Popovici a dispărut de la școala de catiheți în timpul în care se zvonea că austriecii vor ocupa Suceava, pentru a fi descoperit ulterior de foștii colegi deja preot la Udești. Reiese din aceste informații că în 1777, la depunerea jurământului, preotul Andrei Popovici de care vorbește Ion Grămadă era foarte tânăr, puțin peste 20 de ani. După Dugan-Opaiț, care va fi folosit informații venite din interiorul familiei, s-ar fi născut în 1755. În schimb, Udișteanu spune că preotul Andrei ar fi venit din Transilvania „pe la 1760”, din acest an fiind chiar preot la Udești. Din informațiile disponibile chiar în Udișteanu, lucrurile intră într-o zonă de incertitudine. Astfel, spune el, printre cărțile aflate la biserica din Udești se află un Octoih tipărit la Râmnic în 1763, pe care („de la fila 3 la 30”) stă scris:

„Această carte care se cheamă Octoih (Paracaliti) o am cumpărat eu preotul Andreiu ot satul Udești de la Ștefan Moroșanu și am dat pe dânsa 17 (șaptesprezece) lei noi, ca să fie de treaba sfintei biserici din satul Udești, care are hramul «Învierea Domnului» (...). Vleata 7264 (1766) mai 20.” [Udișteanu, 2005: 62]

Informația conform căreia Andrei Popovici e deja preot la Udești în 1766 ar fi putut fi decisivă pentru a denunța ca falsă în totul ipoteza lansată de Simiganovschi. Numai că, peste doar câteva pagini, citim:

„La biserica din Udești, între cărțile vechi ale bisericii, am întâlnit cărți bisericești cumpărate de Părintele Andrei pentru biserica satului Udești, împreună cu sătenii de acolo, purtând data de 1784. Iar la biserica din Răuseni

se găsește un octoih românesc cumpărat de preotul Andrei pentru învățătura copiilor săi, datat cu 1786.” [Udișteanu, 2005: 67]

Cum nu cred că poate fi vorba de două exemplare diferite, rămâne întrebarea: Octoihul e cumpărat în 1766 sau în 1786? La mijloc e, pur și simplu, o eroare de transcriere a arhimandritului Dionisie Udișteanu. Și nu ne ajută nici faptul că, în textul transcris, e trecut și anul de la facerea lumii, 7264. Să fie oare, ironie a sorții, o eroare, singurul caz în volum, și în transcrierea anului după facerea lumii? E ipoteza care mută cel mai departe prezența preotului Andrei Popovici la Udești. În acest caz, în 1777, la depunerea jurământului, preotul Andrei chiar nu mai era tânăr. Nu reiese însă de nicăieri că n-ar fi putut să aibă în acel moment ceva peste 40 de ani. Oricum, incertitudinea persistă⁵, iar ipoteza lui V. Simiganovschi sare cu totul în aer. Nu-i, totuși, imposibil să fie și de data aceasta o transcriere greșită, iar anul corect să fie 1786 (de la facerea lumii, nu 7264, ci 7294), caz în care versiunea lui rămâne posibilă.

Ca să sintetizăm: Nu cumva reacția preotului Andrei Popovici de a refuza depunerea jurământului va fi fost expresia unei nevoi de legitimare?! Radicalitatea sa, neîntâlnită la ceilalți preoți, poate fi deopotrivă expresia unei credințe *tari*, dar la fel de bine poate fi expresia dorinței de a-și legitima poziția ocupată, fără ca acest lucru să implice un fundament de ipocrizie. Să-și fi exprimat preotul Andrei credința în Dumnezeu cu atâta fervoare tocmai pentru că, *intrus* în lumea preoților, avea nevoie de o legitimitate în plus? Să-și compenseze ilegitimitatea printr-un plus de adeziune? Să nu fi fost, însă, acest plus de adeziune tocmai expresia unei convingeri? Nu putem eluda însă ipoteza că gestul lui era și o reacție de respingere față de administrația austriacă. Poate tocmai de aceea, la aflarea veștii că Suceava va fi administrată de austrieci, a preferat să nu-și continue studiile la școala catihetică de la Mănăstirea Sf. Ioan. În tot cazul, după Udișteanu, părintele Andrei s-a întors în Udești, a suportat sancțiunile pentru trecerea frauduloasă în Moldova și a fost îngropat în satul din care plecase. Citim:

„Preotul Andrei, pentru îndrăzneala lui de a se opune depunerii jurământului de credință față de guvernul austriac a fost pedepsit împreună cu alți preoți din județul Suceava cu doi ani de închisoare la Liov sau Lemberg, după care a fost eliberat din închisoare, reîntorcându-se din nou la satul Udești, unde a păstorit până la moartea sa.

La biserica din Udești, între cărțile vechi ale bisericii, am întâlnit cărți bisericești cumpărate de Părintele Andrei pentru biserica satului Udești,

⁵ Precizăm că arborele genealogic la rădăcina căruia se află preotul Andrei Popovici, reconstituit după lista „oamenilor cu carte” pe care o oferă Udișteanu (în care sunt incluși Constantin Popovici, Ioan Popovici, Vasile Popovici, Grigorie Popovici, un alt Vasile Popovici, Gheorghe Popovici, Manolache Popovici, Leon Popovici, Ambrozie Popovici) [Udișteanu, 2005: 79-82], nu seamănă deloc cu „spița neamului” din „Albumul Mare” al Societăților Academice „Arboroasa” și „Junimea” din Cernăuți [cf. Dugan-Opaiț, 2015: 98], care e posibil să fi fost realizată chiar de cineva din familie, poate de Dorimedont Popovici, cu care Arcadie Dugan putem bănuși că era în relații cordiale.

împreună cu sătenii de acolo, purtând data de 1784. Iar la biserica din Răuseni se găsește un octoih românesc cumpărat de preotul Andrei pentru învățătura copiilor săi, datat cu 1786. Preotul Andrei din Udești încetează din viață la 1790 și este trecut în rândul preoților din Udești, ceea ce ne îndreptățește să credem că el n-a părăsit satul Udești.” [Udișteanu, 2005: 67]

În viziunea lui V. Simiganovschi,

„Legătura între cuvintele moșului protoereului Nicolai Bacinschi, că peste acest neam planează un blestem Dumnezeesc și episodul despre desertarea lui Andriuță a lui Gheorghe a Popei din școala catihetică din Suceavă, cu veștile circulante că el ar fi îndrăznit să intre la Sf. Altar fără hirotonie, pare a fi perfectă și verosimilă.

Tot tradiția veche relatează că preotul Andrei a lui Gheorghe a Popei, părăsind Udeștiul s-a așezat undeva în Moldova, unde l-a urmat mai mulți udeșteni și acolo au creat o comunitate creștină numită astăzi în Baia cum înainte de 60 de ani se numea și comuna noastră” (Pascari, n.n.)” [Udișteanu, 2005: 244]

Tradiția spune ceva, ca și atunci când vorbește despre nelegiuirile tatălui lui Andriuță sau despre studiile lui, doar că tradiția nu e întotdeauna adevărată⁶. Cum am văzut deja, după Udișteanu, care înregistrează dovezi, Andrei Popovici ar fi fost întemnițat la Liov și ar fi revenit în Udești, unde ar fi fost și înmormântat⁷. Nu-i imposibil, ce-i drept, să fi și trecut clandestin granița cu sătenii săi. Întâmplări, oricum, care nu se exclud. Prin urmare, compromițătoarele fapte prezentate de Simiganovschi sunt cel puțin interpretabile. Nu-i deloc imposibil ca „desertarea” lui Andriuță de la școala din Suceavasă se explice tocmai prin faptul că familia îi era urmărită de autoritățile austriece din Transilvania. Din motive penale? Din motive de legislație națională? Dacă pot fi rezerve în legătură cu anul avansat de Udișteanu în privința venirii preotului Andrei în Udești, e cu totul credibil când spune că ar fi

⁶ Referitor la familia Popovici, ceea ce spune *tradiția* e anulat de arborele genealogic din Dugan-Opaiț. Citim în textul lui Simiganovschi, din invocata *Condică cronicală*: „Mulți bătrâni mi-au spus că el (Andrei Popovici, n.n.) ar fi fost tatăl preotului Ioan Popovici, probabil nume slavizat din Ioan al Popei și fiul său, Vasile Popovici, mort în 1907, după ce tatăl său, preotul Ioan Popovici și el Vasile Popovici, amândoi după oaltă au păstorit comuna Udești aproape 100 de ani, fac probabil șirul unceași genealogii.” [Udișteanu, 2005: 244]. Așadar, e multă aproximație în ceea ce spune „tradiția”. În *Un apostol al românismului: Eusebie Popovici*, Liviu Papuc validează versiunea din Dugan-Opaiț când spune: „Descendent al celebrului Popa Andrei de la Udești, pe filiera: Vasile A. Popovici (1755-1825) – Ioan V. Popovici (1782-1854) – Leon I. Popovici (1823-1891) – cu toții parohi, Eusebie L. Popovici este frate cu politicianul din vremea Unirii și de după aceasta – Dorimedont (Dori) Popovici (1874-1950)” [Papuc, 2012].

⁷ Arhim. Dionisie Udișteanu precizează, în 1970, că la biserica din Udești se află un Catavasier fără copertă, legat în piele, pe care scrie: „Să se știe că această carte, catavasier, s-au cumpărat de mine, preotul Andrei ot Udești, cu 13 (treisprezece) lei noi, pentru biserica cu hramul «Învierea Domnului» din satul Udești, moșia Mitropoliei Moldovei. Și cine s-ar ispiți ca să-l fure sau să-l înstreineze de la sfânta biserică din satul Udești, pentru care s-au și cumpărat, unul ca acela să fie sub blestemul celor 318 sfinți părinți de la Nicheia. Și mai ales, unul ca acela să fie sub blestemul sfintei noastre biserici pravoslavnice. Iar cine l-ar întoarce înapoi la biserică să fie ierta de păcate și blagoslovit. Vleata 1784 iulie 20.” [Udișteanu, 2005: 62-63]

venit „din Transilvania, pe la 1760, din cauza persecuțiilor religioase contra Bisericii Ortodoxe” [Udișteanu, 2005: 55].

În plus, ce sugerează Nicolai Bacinschi? Că unchiul bunicului său, arhimandritul Bolohan, care conducea școala de catiheți din Suceava, să fi fost corupt sau complice la un abuz? Și dacă Andriuță a ajuns preot fără să-și fi finalizat studiile și fără să le fi absolvit conform reglementărilor momentului, diminuează acest fapt ceva din demnitatea atitudinii sale din momentul depunerii jurământului de credință din 1777?

Cât despre figura tatălui lui Andriuță, un sâmbure de adevăr va fi existând, din moment ce, în „spița neamului” din *Albumul Mare al Societăților «Arboroasa» și «Junimea» din Cernăuți*, unde informațiile vor fi fost oferite de cineva din familie, primul invocat e preotul Andrei Popovici, nu tatăl său, consemnat de tradiție. În logica lui V. Simiganovschi, am putea spune că primul strămoș cunoscut, acel Gheorghe a Popei, figură originală, aflat poate la marginea legalității, om vrednic, fără doar și poate, a fost trecut în mod deliberat sub tăcere. Un exemplu, până la urmă, de multiculturalism, din moment ce acel Gheorghe a Popei era îmbrăcat în haine și cizme ungurești, cu o manta secuiască pe deasupra, purtând pe cap căciulă românească.

Se cuvine, poate, încă o precizare: din lista preoților care au slujit în Udești, V. (=Vichentie) Simiganovschi a fost administrator parohial în perioada 1918-1936, anul ultim fiind și cel în care s-a pensionat [Udișteanu, 2005: 56], ba chiar cel în care ar fi și murit. Alte informații despre el aflăm din *Albumul Mare al Societăților «Arboroasa» și «Junimea» din Cernăuți*. S-ar fi născut la 11 noiembrie 1863, în Capu Codrului (după Satco, Niculică [2018: 414], s-ar fi născut în Boian), ar fi dat bacalaureatul la liceul din Suceava, la 15 iulie 1887, în fine, absolvind studiile teologice în 1891, ar fi fost hirotonit de mitropolitul Silvestru-Morariu, la 14 sept. 1891. Ar fi scris „șarade, homonime, logografe, anagrame, palindroame”, ar fi tipărit și ceva studii teologice, ba chiar ar fi avut, în 1929, de când sunt informațiile, un curs de filozofie în manuscris. Din *Enciclopedia Bucovinei* aflăm că ar fi publicat *Filosofia religiunii sau împăcarea credinței cu știința* [Satco, Niculică, 2018: 414]. Ciudat, însă: nimic despre o scriere asupra căreia voi insista cu altă ocazie, numită *Un sfat prietenesc. Ceva despre starea poporului nostru și despre modul îmbunătățirii acesteia. Unele povești economice* (Cernăuți, 1889, Tipografia arhiepiscopală, Editura Librăriei Romuald Schally).

După toate acestea, „note de subsol” în fond la istoria concretă a Bucovinei, înțelegem că poveștile de viață, în care se reflectă identități individuale, complică mult lucrurile, și în legătură cu moravurile oamenilor, și cu „paradisul” întemeiat aici de austrieci, și cu identitatea colectivă, adesea adusă în discuție.

BIBLIOGRAFIE

- Diaconu, 2018: Mircea A. Diaconu, *Bucovina, între idilizare și demonizare. Cum e cu puțință identitatea?*, în „Meridian Critic”, nr. 2/2018, p. 105-121.
- Dugan-Opaiț, 2015: Arcadie Dugan-Opaiț, *Albumul Mare al Societăților Academice „Arboroasa” și „Junimea” din Cernăuți*, Ediție îngrijită, prefață, notă asupra ediției, index și glosar: Oлару Marian și Bodale M. Arcadie, Editura Universității „Ștefan cel Mare”, Suceava, 2015, 406 p.
- Grămadă, 2002: Ion Grămadă, *Cartea sângelui*, Grupul editorial Crai Nou, Mușatinii, Bucovina viitoare, Suceava, f.a., 402 p.
- Iacobescu, 1993: Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I (1774-1862), *De la administrația militară la autonomia provincială*, Editura Academiei Române, București, 1993.
- Morariu, 1998: Constantin Morariu, *Cursul vieții mele. Memorii*, Ediție îngrijită, prefață, microbiografii, glosar și note: prof. univ. dr. Mihai Iacobescu, Editura Hurmuzachi, Suceava, 1998.
- Nistor, 1991: Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, Ediție și studiu bio-bibliografic de Stelian Neagoe, Humanitas, București, 1991.
- Nandriș, 2011: Gheorghe Nandriș, *Familia Nandriș. Dr. Ion Nandriș*, vol 2, ediția a II-a, Editura Universității Lucian Blaga din Sibiu, 2011.
- Niculică, 2009: Alis Niculică, *Din istoria vieții culturale a Bucovinei: teatrul și muzica (1775-1940)*, Casa Editorială Floare Albastră, București, 2009.
- Papuc, 2012: Liviu Papuc, *Un apostol al românismului: Eusebie Popovici*, în „Crai Nou”, 8 dec. 2012 (consultat în 20 august 2018, disponibil la adresa: <https://www.crainou.ro/2012/12/08/unapostol-al-romanismului-eusebie-popovici/>).
- Satco, Niculică, 2018: Emil Satco, Alis Niculică, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. III, P-Z, Editura Karl A. Romstorfer, Suceava, 2018.
- Sbiera, 1899: I. G. Sbiera, *Familia Sbiera, după tradițiune și istorie și Amintiri din viața autorului*, Cernăuți, Tipografia „R. Eckhardt”, 1899.
- Simiganovschi, 1899: V. Simiganovschi, *Un sfat prietenesc. Ceva despre starea poporului nostru și despre modul îmbunătățirii acesteia. Unele povești economice*, Cernăuți, Tipografia arhiepiscopală, Editura Librăriei RomualdSchally, 1889.
- Splény, 1998: General Gabriel Splény von Miháldi (1775), *Descrierea districtului bucovinean*, în *Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice și demografice*, Ediție bilingvă îngrijită, cu introduceri, postfețe, note și comentarii de acad. Radu Grigorovici, Prefață de D. Vatamaniuc, Editura Academiei Române, București, 1998, p. 9-220.
- Udișteanu, 2005: Arhim. Dionisie I. Udișteanu, *Udești de pe Suceavă*, Colecția Restituiri – Arhim. Dionisie I. Udișteanu apare cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Colecție recuperată, îngrijită și editată de Mircea Motrici, Editura Mușatinii, Suceava, 2005.